

WANDELROUTE

Rondje Schipperdorp

Wandel met Kees door Vreeswijk van 1913-1939

ZIE MEER IN NIEUWEGEIN

Meer in Nieuwegein beleven?

Ontdek nóg meer routes,
verhalen, hotspots en onze
UITagenda op de website.

[ziemeerinnieuwegein.nl](https://www.ziemeerinnieuwegein.nl)

Deze route is tot stand gekomen door een samenwerking met:

**HOLLANDSE
WATERLINIES**
UNESCO WERELDERFGOED

ZIE MEER IN **NIEUWEGEIN**

Rondje Schippersdorp

Welkom in Vreeswijk Nieuwegein, waar geschiedenis tot leven komt! Verken het Schippersdorp en de Hollandse Waterlinies met deze interactieve en historische wandelroute, startend én eindigend bij Fort Vreeswijk.

- De route neemt je mee langs **12 locaties**
- De route is **5 km** lang en is in ongeveer **1,5 uur** te wandelen
- Luister naar **7 audio-fragmenten**, inclusief foto's
- Bekijk **6 unieke video's** van Vreeswijk

Wandel terug in de tijd

Luister naar **Kees**, een lokale inwoner van Vreeswijk. Hij neemt je mee op reis door de tijd van **1913 tot 1939**.

Start jouw avontuur vandaag nog en ontdek de verborgen schatten van Vreeswijk!

Zó beleef je de interactieve route

Bij iedere locatie vind je een **genummerd paaltje met QR-code**

Scan elke QR-code met je **camera-app** om de fragmenten af te spelen

Lukt het scannen niet?

Scan onderstaande QR-code of ga dan naar **zmin.nl/rondje**. Kies de juiste locatie en start het fragment.

Wist je dit al?

Fort Vreeswijk is onderdeel van het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. **Meer weten? Lees verder op de achterzijde.**

Legenda

- 1 Startpunt** Fort Vreeswijk, bord op het forteiland bij de brug
- 2 Fort Vreeswijk** brug Fort Vreeswijk
- 3 Zandwinning** Grindoever 35
- 4 De Punt** hoek Prins Hendriklaan-Jaagpad
- 5 Schippersinternaat** Prins Hendriklaan 11
- 6 Koninginnensluis** kruising Koninginnensluis-Emmabrug
- 7 Mastenmakerij** Dorpsstraat 55
- 8 Oude Sluis** Oude Sluis 3
- 9 Rijkshulpeschutsluis en 't Laantje** Frederiksoord 19
- 10 Kazemat West** Voorhavendijk 7
- 11 Beatrixsluizen** kruising Schuttevaerpad-Voorhavendijk
- 12 Fort Vreeswijk** kruising Wierselaan-Merwedestraat

Lek

1 Fort Vreeswijk

De geschiedenis van Fort Vreeswijk begint al in de 16de eeuw. Toen werd hier een aarden fort gebouwd dat bescherming moest bieden tegen de Spaanse troepen. Het huidige fort dateert uit 1853 en is onderdeel van de Hollandse Waterlinies. De belangrijkste taak was de verdediging van de sluisen in Vreeswijk. Deze sluisen waren bij oorlogsdreiging namelijk essentieel voor het onder water zetten (inunderen) van het omliggende land.

Met de bouw van Fort Honswijk verdween de verdedigende functie van Fort Vreeswijk. Het fort is toen niet verder gemoderniseerd. Daardoor is het een zeldzaam voorbeeld in de waterlinies van een fort zonder bomvrije gebouwen. Achter een stevige frontwal aan de oostkant bevonden zich verschillende opstelplaatsen voor kanonnen. De achterkant

van het eiland heeft geen omwalling. Buiten de fortgracht ligt aan de oostkant nog een extra beschermingswal (enveloppe).

2 Museumwerf Vreeswijk

Dit was Scheepswerf Buitenweg, nu is het de Museumwerf Vreeswijk. Hierbinnen ontdek je de wereld van zandschippers, binnenvaart en het werk op een werf. Een deel van het museum is een "werkende werf". Daar richten ambachtslieden zich op de restauratie, reparatie en het onderhoud van historische binnenvaartschepen.

TIP Kom je wat drinken in het Theehuys of op het terras aan het water? Dan kijk je uit over de oevers van de Vaartse Rijn. Stap binnen en laat je meevoeren door de geschiedenis van het binnenvaartleven. Vaar mee met een rondvaart vanaf de Museumwerf en ontdek de rijke historie van de bijzondere sluisen en vaarwegen die dit gebied hebben gevormd.

3 Zandwinning

Rond 1900 had Vreeswijk de grootste zandvloot van Nederland, met ongeveer 150 zandschippers. Die zandschippers gebruikten een baggerbeugel om zand uit de Lek op te halen. Deze beugel werd vanaf de zandscheepjes in het water gelaten en vervolgens over de bodem getrokken. Wanneer de zak vol zand zat, werd de beugel omhooggehaald en leeggegooid op de schuit.

Het werk was zwaar en zeker geen vetpot. Vooral in de winter was het afzien door de kou en het ijs. Soms was varen zelfs onmogelijk, dan werd er helemaal niets verdiend.

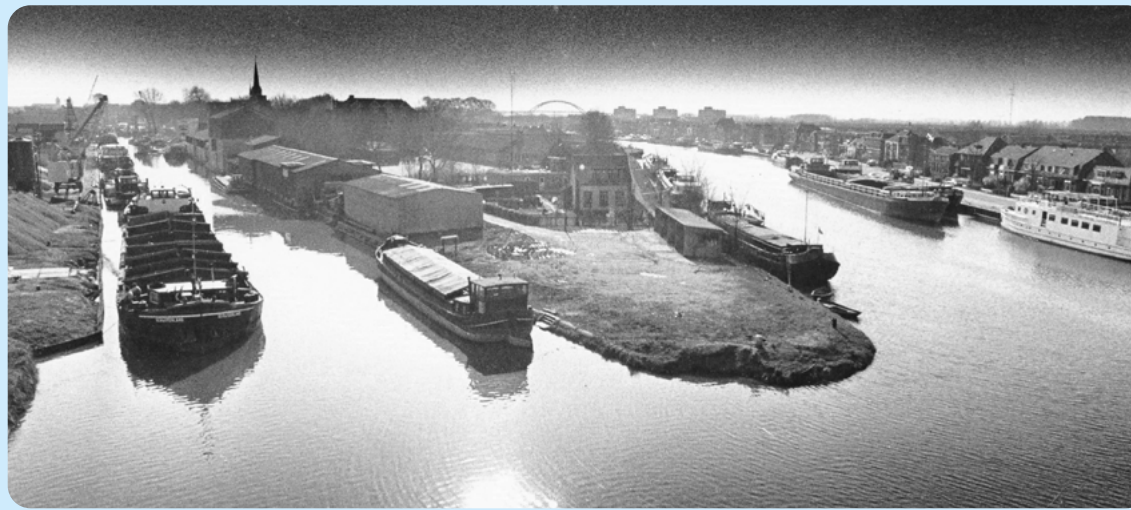
Wist je dat? Als eerbetoon aan de vele zandschippers die Vreeswijk gekend heeft, staat er een standbeeld van 'De Beugelaar' op de kade bij de Oude Sluis.

4 De Punt

Vanaf de Punt in Vreeswijk heb je een mooi uitzicht op diverse locaties. In 1892 werd het Merwedekanaal geopend, deels gebruikmakend van de Vaartse Rijn. Twee delen van de Vaartse Rijn zijn bewaard gebleven: één in Utrecht en één in Vreeswijk.

Vanaf De Punt zie je moderne ontwikkelingen zoals jachthavens en nieuwbouw, maar ook de historische plek van Huis de Wiers uit 1654 die bekend stond als de 'Noordelijke wachter van Vreeswijk'. In het souterrain bevindt zich tegenwoordig een restaurant.

5 Schippersinternaat

Als centrum van de binnenvaart was Vreeswijk de ideale locatie voor een schippersinternaat. In 1910 volgde slechts 1 op de 9 schipperskinderen een opleiding. Daarom werd in 1911 een internaat opgericht voor deze kinderen.

zijn naam als beschermheer aan de school leende. Voor kost en inwoning betaalden ouders destijds 160 gulden per kind per jaar.

Het hoogste aantal leerlingen werd bereikt in 1971, met maar liefst 288 leerlingen. Het internaat bleef in functie tot 1984, toen het verhuisde naar een nieuw complex.

Op 28 augustus 1915 werd het internaat officieel geopend door Z.K.H. Prins Hendrik, die

6 Koninginnensluis

De verouderde sluisen van het Vaartse Rijntracé zorgden voor lange wachttijden. Om dit te verhelpen, werd de Vaartse Rijn tussen De Liesbosch en De Wiers verbreed en werd een nieuw kanaalvak ten westen van Vreeswijk aangelegd, het Merwedekanaal.

Het sluiscomplex bij Vreeswijk, gebouwd tussen 1882-1886, opende officieel op 4 augustus 1892. De toen 11-jarige Koningin Wilhelmina en haar moeder, Koningin-Regentes Emma, deden de feestelijke opening. Deze sluis staat bekend als de Koninginnensluis.

7 Mastenmakerij

Het gebouw met de twee halfronde deuren werd gebruikt als mastenmakerij. Hier maakte Hendrik Johannes van Dijk, samen met enkele collega's, op ambachtelijke wijze de masten voor de zandschepen van Vreeswijk. Met een vloot van tussen de 120 en 150 schepen was er genoeg werk.

De bomen waaruit de masten werden gemaakt, kwamen per schip. Vanaf het water van de buitenkolk werden de bomen over een spoorrails naar de mastenmakerij vervoerd. Daar werden ze met trekmissen

8 Oude Sluis

Vreeswijk is vanouds een levendig centrum voor schippers. In het begin draaide het om de dam bij de Wiers, een natuurlijke verhoging in het landschap, gevormd door de stroming van de rivier en de wind, bekend als de "Wierse Rug". De kern van het huidige dorp ontstond in 1373 toen de eerste sluis werd gebouwd. We weten niet precies hoe groot deze sluis

was, maar men denkt dat de breedte rond de schotdeuren niet veel meer dan vier meter zal zijn geweest. In 1478 werd een belangrijke verbetering doorgevoerd: de oude houten sluis werd vervangen door een stenen sluis, die veel groter was om de doorgang van steeds grotere schepen mogelijk te maken. De Oude Sluis was rond 1815 de enige sluis in de Hollandse Waterlinies voor de inlaat van Lekwater.

Wist je dit al?

Rondleidingen van Gidsengroep Vreeswijk tonen je nóg meer van Vreeswijk's rijke verleden. Mail naar: gidsengroepvreeswijk@gmail.com

9 Rijkshulpschutsluis en 't Laantje

Vanwege reparaties aan de Oude Sluis werd de Rijkshulpschutsluis aangelegd. Op 30 juni 1818 ging het eerste schip door deze sluis. De sluis speelde ook een belangrijke rol in de Hollandse Waterlinies, als inundatiesluis. Oorspronkelijk werd ook de gracht bij Fort Vreeswijk gevoed vanuit de Rijkshulpschutsluis. De verbinding, die deels ondergronds liep, is verdwenen, maar de regelschuij en opening in de kademuur

10 Kazemat West

Deze kazemat, ook wel bunker genoemd, verdedigde samen met een andere kazemat aan de oostkant het Lekkanaal en het omliggende gebied. Gebouwd in 1935-1936, gelijktijdig met de aanleg van het Lekkanaal, waren ze bedoeld om vijandige troepen vanuit het oosten tegen te houden. De kazemat had schietgaten voor zware wapens om vijandelijke aanvallen af te slaan.

11 Beatrixsluizen

Het grootste en monumentale binnenvaartsluiscomplex van Nederland is de Prinses Beatrixsluis, gelegen in het Lekkanaal. Het Lekkanaal is de belangrijkste verbinding tussen de havens van Rotterdam en Amsterdam. Omdat er steeds meer en grotere schepen door het Lekkanaal varen, is het sluiscomplex

zijn nog aanwezig en herinneren aan deze verbinding. In de bestrating is nog de vorm van de bijzondere sluisdeuren zien. Het bruggetje over de Rijkshulpschutsluis heet "Dreigje". Dit is een vervorming van draaitje/draaibrugje.

't Laantje was vroeger een schotbalkenloods voor de Rijkshulpschutsluis en is sinds lange tijd de ontmoetingsplek voor oud-schippers.

Deze kazematten zijn onderdeel van de Stelling van Honswijk, die zich uitstrekt van Culemborg tot Vreeswijk en bestaat uit diverse forten en betonnen werken. De Stelling van Honswijk behoort tot het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies.

uitgebreid met een derde sluiscolk (2016 - 2019). Die derde sluiscolk is langer, breder en dieper dan de twee kolken uit 1938. Ook is het Lekkanaal verbreed. Voor deze uitbreiding zijn drie complete kazematten, een sluisje en een duikerhoofd verplaatst en als "Objets Trouvés" (gevonden voorwerpen) elders neergelegd.

12 Fort Vreeswijk

De route eindigt weer op de plek waar je begonnen bent, bij het historische Fort Vreeswijk. Ontdek de hoogtepunten van de rijke geschiedenis van het fort, van zijn oorsprong in de 16de eeuw tot zijn rol in de Hollandse Waterlinies.

Na een renovatie aan het gebouw en de ontwikkeling van een nieuw plan voor de buitenruimte, wordt het fort een ideale plek om te bezoeken, te ontspannen en te genieten van het cultuurhistorisch karakter van de gebouwen en de prachtige natuur in Vreeswijk.

Wist je dit al?

Elk jaar varen er gemiddeld 50.000 schepen door de Beatrixsluizen.

Colofon

Auteurs Stichting Activiteitsgroep Vreeswijk, Gemeente Nieuwegein en Provincie Utrecht
Video en audio HAUS of WAUS en Archeo3D
Ontwerp en DTP Die Jongens
Jaar van uitgave 2024

Verantwoording Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Onze oprechte dank aan alle medewerkers, partners en specifieke Gidsengroep Vreeswijk voor hun waardevolle bijdragen. Dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan dit project.

PROVINCIE UTRECHT

Stichting Activiteitsgroep Vreeswijk www.vreeswijk.nl

Beleef de Hollandse Waterlinies

De Hollandse Waterlinies is UNESCO Werelderfgoed. Dit Werelderfgoed bestaat uit twee historische waterlinies: de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het is gebouwd om grote stroken land van Edam tot aan de Biesbosch tot kniehoogte onder water te zetten.

Dit onder water zetten noemen we inunderen. Via een aaneenschakeling van rivieren, kanalen, dijken en sluisen kon het land in korte tijd gecontroleerd onder water worden gezet. Te diep voor man en paard, te ondiep voor boten. Zo werd het westen van het land beschermd. De forten kwamen op plekken die moeilijk te beschermen waren zoals bij toegangswegen, maar vaak ook werden ze gebouwd om sluisen te verdedigen.

Nergens ter wereld zijn zulke slimme waterverdedigingswerken te vinden en niet eerder is op zo'n grote schaal en slimme manier het landschap en het water gebruikt om de vijand op afstand te kunnen houden. Ze zijn het bewijs van het Nederlands meesterschap in waterbeheer.

Nieuwegein en omgeving

Tegenwoordig is het waterlinielandschap een fijn groen gebied om heerlijke fiets- vaar- en wandeltochten te maken. Veel forten hebben een nieuwe bestemming gekregen. Je kunt hier genieten van de rust en ruimte en de verhalen van de Hollandse Waterlinies ontdekken. Bezoek Fort Vreeswijk voor een inkijkje in het verleden, geniet bij Fort Jutphaas van een heerlijk diner bij restaurant Céline of op het terras van het koffiehuis Bij de Fortwachter en ontdek het unieke verhaal van de markante Plofsluis! Fort de Batterijen is een prachtige evenementenlocatie.

Bij Hajé Linielanding kun je een kanotocht starten door de inundatievelden van de waterlinie op het Eiland van Schalkwijk. Ook zijn er leuke wandelroutes op het Eiland van Schalkwijk zoals het Onderwaterpad voor kids.

Ontdek alle verhalen, routes en activiteiten!

Scan de QR-code, of bezoek de website: hollandsewaterlinies.nl

HOLLANDE WATERLINIES UNESCO WERELDERFGOED

unesco Werelderfgoed

FEITEN EN CIJFERS
• 200 km van Edam tot de Biesbosch
• 1 tot 5 km breed
• 96 forten, 2 kastelen, 6 vestingen
• Ruim 1000 betonnen werken
• Ruim 100 waterwerken
• Gebouwd tussen 1815 en 1940

Je staat hier!

Fort Ruigenhoek
Fort Blauwkapel
Fort de Bilt
Fort Vossegat
Fort bij Rijnauwen
Fort Vreeswijk
Fort WVKU
Fort Honswijk
Fort Everdingen
Doorgezaagde bunker
terk op de spoorweg bij de Diefdijk
Leerdam
Fort Pannerden (40 km)

Fort Ruigenhoek
Bilthoven
Fort Voordorp
Werken bij Griffenstein
Fort Hoofddijk
Fort bij Rijnauwen
Bunnik
Waterliniemuseum Fort bij Vechten
Fort bij 't Hemeltje
Houten
Linielanding
Werk aan de Waalse Wetering
Wijk bij Duurstede
Militaire inlaatsluis
Culemborg
Werk aan de Groeneweg
Werk aan het Spoel